

Nr 45.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock väckt motion angående vissa ändringar i prisregleringslagen.

Genom en den 8 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 246, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g **om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)** **så ock om fortsatt giltighet av samma lag.**

Härigenom förordnas, *dels* att 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken lag gäller till och med den 30 juni 1948, skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att lagen i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1949.

2 §.

Nuvarande lydelse:

Med tjänst — — — åt annan.

Lika med utförande av tjänst skall anses *dels* utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, *för vilken fordras myndighets tillstånd*, *dels ock* upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.

Lika med — — — vanliga avkastning.

Föreslagen lydelse:

Med tjänst — — — åt annan.

Lika med utförande av tjänst skall anses *dels* utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, *som omfattar minst nio för gästers härbärgerande avsedda rum*, *dels ock* upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.

Lika med — — — vanliga avkastning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en inom riksdagens andra kammare före propositionens avlämnande väckt motion, nr 317, av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl., vilken motion hänvisats till lagutskott.

I motionen har hemställts, »att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i priskontrollagen, att en effektiv produktionsdirigering och effektiva åtgärder mot kedjehandel och återhållet utbud av varor möjliggöras».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget ävensom i fråga om de skäl, som motionären åberopat till stöd för sitt yrkande, får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionen.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från statens priskontrollnämnd.

Nu gällande prisregleringslag, som utfärdades den 30 juni 1947, trädde i kraft den 1 juli samma år. Lagen gäller till och med den 30 juni 1948.

Enligt den inledande bestämmelsen i 1 § prisregleringslagen erfordras för att lagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning, att särskilt förordnande därom meddelats. Sådant förordnande må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, dock att, när riksdagen ej är samlad, provisoriskt förordnande må meddelas av Konungen. Genom kungörelse den 30 juni 1947 (nr 304) meddelade Konungen med riksdagens samtycke förordnande, varom nyss är sagt, att gälla från och med den 1 juli 1947 tills vidare. Förordnandet är alltjämt gällande.

Beträffande det närmare innehållet i prisregleringslagen får utskottet hänvisa till den på s. 3—5 i propositionen lämnade redogörelsen.

I en den 20 november 1947 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse har *statens priskontrollnämnd* — under erinran att giltighetstiden för prisregleringslagen utginge den 30 juni 1948 — anført, att det icke kunde med säkerhet bedömas, hur den penningpolitiska utvecklingen komme att gestalta sig efter nämnda tidpunkt. Uppenbarligen funnes emellertid tecken, som tydde på att en förbättring i det ekonomiska läget icke vore att förvänta under lång tid framåt. Ur beredskapssynpunkt vore det därför av vikt att myndigheterna jämväl under budgetåret 1948/49 tillförsäkrades de möjligheter till priskontroll, som prisregleringslagen inrymde. Giltighetstiden för prisregleringslagen borde således utsträckas till den 30 juni 1949. För det dåvarande föresloges ej några ändringar i lagen, men priskontrollnämnden förbehöll sig rätt att, om utvecklingen föranledde därtill, återkomma i ärendet. Vid skrivelsen fanns fogad en *reservation* av tre ledamöter av priskontrollnämnden (herrar Lind och Svensson samt fru Iris Ahlberg). Reservanterna framhöllo, att prisregleringslagen i samband med förlängningen borde bli föremål för en revidering, som kunde anses ägnad att motverka tendenserna att kringgå densamma. Särskild översyn fordrades enligt reservan-

ternas uppfattning i syfte att motverka kedjehandel och återhållet utbud av varor samt för att åstadkomma en produktionsdirigering i samband med fastställande av priser. Beträffande de skäl reservanterna anfört till stöd för sin uppfattning får utskottet hänvisa till s. 6 och 7 i propositionen.

I *motionen* ha framförts synpunkter likartade med dem, som återfinnas i reservationen.

Senare ha de nyssnämnda reservanterna i reservation till en skrivelse från priskontrollnämnden till Kungl. Maj:t av den 23 februari 1948 återkommit till frågan om översyn av prisregleringslagen i syfte att åstadkomma en produktionsdirigering i samband med fastställandet av priser och att hindra upplagring av varor i spekulationssyfte. Beträffande det närmare innehållet i reservationen får utskottet hänvisa till s. 8 i propositionen.

Departementschefen har i frågan, om en fortsatt priskontroll kan anses erforderlig, uttalat sig på följande sätt:

Såsom framgår av statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har jag vid framläggandet av finansplanen för nästkommande budgetår särskilt understrukit, att uppgiften för den närmaste framtidens ekonomiska politik i främsta rummet vore att upprätthålla en samhällsekonomisk balans, som tryggade penningvärdet, d. v. s. en i stort sett fast prisnivå. En av förutsättningarna för uppnående av detta mål är att den statliga priskontrollen tills vidare upprätthålles.

Som skäl för att någon skärpning av prisregleringslagens bestämmelser icke föreslagits har departementschefen anfört följande:

De av reservanterna inom priskontrollnämnden behandlade frågorna om skärpning av prisregleringslagen i syfte att motverka kedjehandel, att hindra icke motiverad upplagring av livsviktiga varor och att åstadkomma en produktionsdirigering i samband med prisfastställelse ha i olika sammanhang varit föremål för överväganden. Särskilt förslaget om produktionsdirigering aktualiserar emellertid åtskilliga andra frågor av invecklad och delvis ömtålig art. Med hänsyn härtill är jag icke beredd att nu förordna en skärpning av lagstiftningen i de hänseenden, som berörts av reservanterna.

Statens priskontrollnämnd har i sitt yttrande till en början diskuterat *priskontrollens ställning och uppgift i den ekonomiska politiken* och därutinnan anfört:

Nämnden anser sig till en början böra erinra om att nämnden i utlåtanden över vid 1946 och 1947 års riksdagar väckta motioner angående åtgärder för effektivisering av den statliga priskontrollen m. m., till vilka den föreliggande motionen inledningsvis hänvisar och vilkas synpunkter den understryker, har utförligt redovisat sin allmänna uppfattning om priskontrollens ställning i den ekonomiska politiken och priskontrollens möjligheter att bekämpa prisstegringen. Nämnden har därvid starkt betonat de begränsade möjligheterna att genom priskontroll förhindra en inflationistisk utveckling. Dessa möjligheter äro avhängiga av det sätt varpå den allmänna ekonomiska politiken föres och av graden av samhällsekonomisk balans. I ett läge såsom det nuvarande med en utpräglad brist på sådan balans och med starka tendenser till skärpning av denna brist är det icke möjligt att enbart eller ens till huvudsaklig del genom en i olika hänseenden skärpt och utbyggd priskontroll uppnå en ekonomisk stabilisering. Inflationen kan be-

kämpas framgångsrikt endast om priskontrollen kombineras med en konsekvent utformad antiinflationistisk ekonomisk politik. En isolerad skärpning av priskontrollen i en eller annan form kan icke häva bristen på samhällsekonomisk balans utan innebär snarare ett förstärkande av tendenserna till snedvridning i samhällsekonomin.

Om priskontrollen vore hundraprocentigt effektiv skulle självfallet varje dold prisstegring och andra former av snedvridning omöjliggöras. Snedvridningen betingas delvis av den rent tekniska svårigheten eller omöjligheten att på vissa områden utöva effektiv priskontroll. Inflationstryckets verkan på prisnivån betingas av den varierande graden av effektivitet hos priskontrollen. Föreliggande tendenser till dold prisstegring och dylikt, som motionärerna med ett ord beteckna som »sabotage», äro djupast sett uttryck för den rådande bristen på samhällsekonomisk balans. Dold prisstegring o. d. föreligger icke i första hand på de områden av marknaden som priskontrollen redan kan helt eller övervägande effektivt övervaka utan framför allt på de områden som det av tekniska skäl icke är möjligt att effektivt kontrollera. Det är emellertid uppenbart att dylika snedvridningsfenomen icke kunna elimineras genom en skärpning av priskontrollen. Detta kan blott ske genom att den samhällsekonomiska balansen återställs. För detta måls uppnående äro andra åtgärder erforderliga än en isolerad skärpning av priskontrollen på sätt motionärerna föreslå.

Vad motionärerna anfört om att priskontrollen i nuvarande läge icke kan bedrivas på samma stela och schematiska sätt som under krigsåren, vill nämnden för sin del instämma i, men nämnden vill också framhålla att priskontrollen numera icke heller bedrives på sådant sätt. Redan i statsverkspropositionen till 1947 års riksdag underströk finansministern att priskontrollen måste föras med ökad smidighet. Där framhölls sålunda att jämkningar i priserna icke skulle vara uteslutna, när särskilda omständigheter förändrat förutsättningarna för produktionen eller när det kunde visas att produktionen av vissa standardvaror försvårades och övergången till mera lyxbetonad tillverkning blivit alltför lockande vid gällande prisrelationer. Den förstärkning av priskontrollen som kunde bli behöflig finge icke utgöra ett avgörande hinder för en politik som också i fråga om prisregleringen sökte anpassa sig efter växlande förhållanden.

I sin skrivelse den 17 februari 1947 med förslag till ny prisregleringslag framhöll nämnden, efter att ha erinrat om nyssberörda uttalande, att behovet av en prispolitik som medgäve möjlighet att anpassa sig efter växlande förhållanden och att företaga jämkningar i prisrelationerna bleve allt starkare ju längre man i tiden avlägsnade sig från den ursprungliga prisstoppdagen. Det vore enligt nämndens mening uppenbart att ju längre tid det allmänna prisstoppet ägde bestå, med desto större styrka måste man resa kravet på en översyn av stoppriserna i och för sig. Detta innebure att prisstoppet måste i större utsträckning än dittills få utnyttjas som ett självständigt prisregleringsinstrument, varigenom riskerna för en snedvridning av prisrelationerna komme att minskas.

Nämnden har, i anslutning till nyssberörda uttalanden, under senare tid strävat efter att föra en smidig prispolitik. Denna politik har inneburit att nämnden vid avgörandet av föreliggande prisfrågor sökt att inom ramen för det allmänna prisstoppet företaga jämkningar i prisrelationerna och avvåga dessa på ett sådant sätt att en lämplig produktionsinriktning främjas. Genom den lagändring som genomfördes i 1947 års prisregleringslag besträffande rätten till sänkning av stoppris, där numera möjlighet föreligger till sänkning av stoppris som är högre än som kan anses skäligt, har den

legala grunden skapats för en allmän skälighetsprövning vid prisfastställelsen.

I anledning av det i motionen framförda kravet på ökade möjligheter till *produktionsdirigering* har priskontrollnämnden anfört:

Vid bedömandet av motionärernas krav på sådan ändring av prisregleringslagen som ger möjlighet till en effektiv produktionsdirigering i samband med fastställandet av priser vill nämnden först erinra om att redan enligt gällande lagstiftning åtskilliga möjligheter finnas för statsmakterna att ingripa reglerande i produktionen.

Sålunda finnas i 5 § allmänna förfogandelagen uttryckliga stadganden om befogenheter för Kungl. Maj:t i sådan riktning. Ändamålet skall vara »att inom riket eller inom visst område av riket tillgodose behovet av förnödenheter, som äro av vikt för befolkningen eller produktionen eller för att bereda tillgång till förnödenhet, som är behöflig för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna». Där det för sådant ändamål finnes erforderligt, att från fastighet tillhandahålles förnödenhet, som där frambringas, kan Kungl. Maj:t ålägga fastighetens ägare eller innehavare att ombesörja, att förnödenheter frambringas eller tillhandahålles. Vidare kan Kungl. Maj:t, där det för dylikt ändamål finnes erforderligt, att vid fabrik eller annan anläggning viss förnödenhet tillverkas, beredes eller iståndsättes, ålägga fabrikens ägare eller innehavare att ombesörja detta.

Vidare föreligga, om förnödenhet jämlikt 3 § allmänna förfogandelagen lagts under beslag, direkta möjligheter för statsmakterna att med stöd av beslaget ingripa reglerande i den produktion, i vilken den beslagtagna varan ingår såsom råvara. Samma är förhållandet i fråga om vara, som handelsreglerats utan stöd av beslag. På grund härav föreligger i praktiken på många områden nyetableringsförbud, då tilldelning av ransonerad råvara endast då särskilda omständigheter föranleda därtill plägar lämnas nystartat företag. Möjlighet föreligger även att på denna väg reglera produktionens omfattning vid redan upprättade företag ävensom att påverka produktionens inriktning på viss eller vissa produkter.

Även utan direkt stöd av beslag har Kungl. Maj:t utfärdat föreskrifter av produktionsreglerande karaktär. Följande exempel må nämnas.

a) Genom kungörelse den 11 oktober 1946 (nr 630) har Kungl. Maj:t föreskrivit, att raka rör av smidbart järn eller stål med en godstjocklek av 2 mm eller däröver icke må utan tillstånd av industrikommissionen användas såsom material till möbler, räcken, inhägnader, torkställningar, piskställningar, cykelställ, vägmärken, kapell till fartyg eller bilar, markiser och byggnadsställningar.

b) Enligt kungörelse den 1 mars 1946 (nr 51) kan industrikommissionen föreskriva, att kärl av glas eller plåt, smidbart järn eller stål eller vissa slag av sådana kärl icke må användas för inläggning eller emballering av varor av visst eller vissa slag till avsalu.

c) Enligt kungörelse den 23 november 1945 (nr 714) äger industrikommissionen — i den mån så erfordras för åstadkommande av erforderligushållning med textilvaror — förordna, att textilvara icke eller endast under iakttagande av de villkor kommissionen bestämmer må användas för yrkesmässig tillverkning eller beredning till avsalu av visst eller vissa andra slag av varor.

d) Enligt kungörelse den 29 januari 1943 (nr 61) med vissa bestämmelser angående tillverkning och försäljning av charkuterivaror äger livsmedelskommissionen, i den mån försörjningsläget det påkallar, meddela före-

skrift om sammansättning av visst eller vissa slag av sådana till människo-föda avsedda varor, i vilka såsom beståndsdel ingår kött av nötkreatur, häst, får, get, ren, älg eller svin.

e) I kungörelse den 30 juni 1942 (nr 609) ha meddelats vissa bestämmelser angående tillverkning och försäljning av bröd. Kungörelsen innehåller föreskrifter om de slag av mjöl, som må användas vid yrkesmässig tillverkning av bröd till avsalu, ävensom de typer av bröd, som får saluhållas av den som bedriver yrkesmässig tillverkning av bröd.

f) I kungörelse den 1 november 1940 (nr 903) med särskilda bestämmelser angående handeln med grädde stadgas förbud mot att saluhålla eller försälja eller för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor använda grädde med en fetthalt överstigande 15 procent.

g) I kungörelse den 1 november 1940 (nr 904) ha utfärdats särskilda bestämmelser angående tillverkning av och handel med ost. Kungörelsen innehåller olika bestämmelser om osts fetthalt, om märkning av ost m. m.

h) I kungörelse den 18 juli 1942 (nr 718) har föreskrivits, att yrkesmässig tillverkning av tvätt- eller rengöringsmedel, innehållande fett, olja, harts, tvål eller såpa tillsvidare må ske endast efter tillstånd av industrikommissionen.

Nämnden vill vidare erinra om att 1947 års prisregleringslag innehåller stadgande om att Kungl. Maj:t eller myndighet Kungl. Maj:t bestämmer äger förordna om försäljningsspärr, d. v. s. förbud att försälja eller saluhålla viss förnödenhet eller utföra viss tjänst med mindre priset å förnödenheten eller tjänsten godkänts av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Syftet med detta stadgande är att möjliggöra ingripande mot tendenser till omläggning av produktionen i syfte att kringgå priskontrollen.

Nämnden vill framhålla att beträffande konsumtionsvarumarknaden produktionslägganden för närvarande förekomma framför allt på sko- och textilområdet. Sålunda skall tillverkningen av standardiserade skodon och textilvaror omfatta viss del av produktionen. Denna produktionsdirigering, som sammankopplats med priskontroll, administreras av industrikommissionen och nämnden vill på denna punkt blott understryka den självklara betydelsen av ett intimt samarbete mellan industrikommissionen och priskontrollnämnden.

Nämnden har i det föregående erinrat om den prisjämningspolitik, varigenom nämnden under senare tid försökt komma till rätta med snedvridningstendenserna. Nämnden har sökt avväga prissättningen på ett sådant sätt att vissa varor ej skall försvinna ur marknaden därför att produktionen ej får berättigad kostnadstäckning. Det kunde ifrågasättas om man icke i vissa lägen borde genomföra en produktionsreglering i stället för jämkningar i prisrelationerna. Skulle en dylik reglering visa sig vara lämpligare, synas de legala befogenheterna härför redan vara för handen, såsom framgår av den ovan lämnade översikten av gällande lagstiftning av produktionsreglerande karaktär. Nämnden vill emellertid understryka att man i första hand bör söka komma till rätta med svårigheterna genom en förhandlingsvägen genomförd riktig avvägning av prissättningen. I sådana fall, där det visat sig, att andra möjligheter ej varit framkomliga, har nämnden dock icke tvekat att förorda produktionsläggande, såsom skett beträffande Stenmans AB i Eskilstuna.

Nämnden vill framhålla, att man dock icke kan tänka sig en mera allmänt förekommande produktionsdirigering i samband med priskontroll. Endast i särskilda fall av väsentlig betydelse torde sådan böra ifrågakomma och i dessa fall föreligga redan de legala möjligheterna. Nämnden vill särskilt understryka de betydande administrativa svårigheterna att i samband med

priskontrollen genomföra produktionsdirigering i större omfattning. I exempelvis sådana branscher som ha mycket differentierade varusortiment är det otvivelaktigt lämpligare att vidtaga jämkningar i priserna som innebära höjningar och sänkningar inom ramen för prisstoppet men som ej innebära någon inkomstökning för företaget och sålunda icke heller leder till någon höjning av den allmänna prisnivån. Det torde även böra beaktas att en mera allmänt förekommande produktionsdirigering knappast kan undgå att få produktionshämmande verkningar.

En väsentlig ökning av den tillverkningskyldighet i fråga om exempelvis grundkvantiteten standardiserade skodon, som för närvarande föreligger, leder också till mycket vittgående konsekvenser. Det bör nämligen beaktas att alla skofabriker ej äro inriktade på standardiserad produktion av skor. Vissa av dem äro specialiserade på mera lyxbetonade skor och dessa företag kunna icke i ökad omfattning tillverka skodon till de priser som för närvarande gälla för P-skor. En ökning av andelen P-skor av den totala produktionen skulle således leda till nödvändigheten att företaga vissa pris-höjningar för P-skor eller också till att de mera lyxbetonade fabrikerne måste inskränka driften och produktionen koncentreras till fabriker med mera standardiserad produktion.

Nämnden vill dock i detta sammanhang understryka den allmänna betydelsen för en rationellt inriktad produktion av att nämnden till grund för prissättningen i möjligaste mån lägger kostnadsläget för de effektivaste företagen. I samband härmed anser sig nämnden även böra betona betydelsen av en uppmjukning av gällande stela kvoteringsregler beträffande fördelningen av råvaror.

Sammanfattningsvis vill nämnden framhålla, att nämnden för sin del icke anser något behov av komplettering av prisregleringslagen i syfte att få till stånd en effektiv produktionsdirigering i samband med prisfastställelse föreligga.

Vad beträffar motionärernas hemställan om åtgärder mot *kedjehandel* och *återhållet varuutbud* har nämnden hänvisat till att den vid avgivandet av sin skrivelse med förslag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen efter den 30 juni 1948, i anledning av därvid avgiven reservation inom nämnden med förslag i sådant hänseende, tagit ställning till ifrågavarande spörsmål och därför icke funne skäl föreligga att ånyo upptaga detta till behandling.

Statens priskontrollnämnds yttrande var icke enhälligt. Samma ledamöter, som reserverat sig i anledning av nämndens förutberörda skrivelse av den 20 november 1947, reserverade sig även nu under hänvisning till den tidigare avgivna reservationen.

De nu berörda spörsmålen ha i olika sammanhang uppmärksamrats.

I en vid 1947 års riksdag i anledning av propositionen om ny prisregleringslag inom andra kammaren väckt motion, nr 479, av herr *Jansson* i Örebro m. fl. påyrkades, att i den nya lagen måtte intagas en bestämmelse om *produktionstvång* innebärande att de prisreglerande myndigheterna finge rätt att förbjuda inskränkning i eller inställande av produktion samt att ålägga företag att framställa varor till fastställt pris. *Andra lagutskottet* uttalade i anledning av motionen:

Kravet om produktionstvång har föranletts av den förskjutning i produktionen från strängt priskontrollerade nödvändighetsvaror till mindre noggrant kontrollerade varor av mera umbärlig natur, som blivit en följd av priskontrollens hittillsvarande inriktning. Utskottet vill emellertid icke i förevarande sammanhang taga ställning till frågan, huruvida för att erhålla en mera ändamålsenlig inriktning av produktionen ytterligare bestämmelser om produktionstvång böra införas utöver de möjligheter till sådana ingripanden, som allmänna förfogandelagen redan nu öppnar. I första hand torde böra övervägas, om icke missförhållandena i förevarande hänseende i viss utsträckning skulle kunna avhjälpas genom utnyttjande av de medel, som den föreslagna prisregleringslagen ställer till priskontrollens förfogande. Utskottet har observerat, att priskontrollnämnden ofta vid prissättning för varor, som produceras av ett och samma företag, följt den principen att beskära vinstmarginalen för en produkt, som kan betecknas som nödvändighetsvara, medan för andra artiklar lämnats avsevärt större vinstmarginaler. Även om en dylik prissättning kan ha stort fog för sig ur vissa synpunkter, synes den dock i avsevärd grad medverka till den påtalade snedvridningen av produktionen.

Med hänsyn till vad senast anförts kan utskottet icke tillstyrka yrkandet i motionen II: 479 om att i prisregleringslagen införa regler om tvångsproduktion. Utskottet finner heller icke erforderligt att utöver vad i propositionen föreslagits nu påkalla ytterligare skärpande åtgärder.

Motionen avslogs av båda kamrarna.

I en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 24 oktober 1941 föreslog *statens priskontrollnämnd*, att bestämmelser skulle införas i syfte att möjliggöra förhindrande av *onödig mellanhandel*. Skrivelsen var åtföljd av ett utav nämnden utarbetat lagutkast, vilket återopats i den förenämnda reservationen mot priskontrollnämndens skrivelse av den 20 november 1947 med begäran om förlängning av prisregleringslagen.

Vid 1942 års riksdag yttrade statsrådet Wigforss i anledning av priskontrollnämndens förslag:

I rådande läge är det av vikt, att onödig, prisfördyrande mellanhandel såvitt möjligt förhindras. Emellertid finner jag det synnerligen tveksamt om den föreslagna lagstiftningen härvidlag kan medföra positivt resultat. Lagbestämmelser med så obestämt innehåll som de föreslagna lämna icke sådan vägledning åt allmänheten, att bestämmelserna kunna få någon egentlig betydelse i regleringshänseende. Detta torde även bekräftas av erfarenheterna från förra världskriget. Å andra sidan bör beaktas, att den föreslagna lagstiftningen kan medföra vissa svårigheter för den lojalt arbetande handeln. Såsom bl. a. Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund framhållit, kan nämligen en mellanhandel inom samma led av distributionen i en del fall vara kommersiellt berättigad. Den föreslagna bestämmelsen skulle emellertid i viss mån kunna vara till hinder även för dylik fullt korrekt mellanhandel. Vidare må understrykas den allmänna känsla av osäkerhet angående vad som är tillåtet eller icke tillåtet, som skulle bliva följden av den föreslagna lagstiftningen.

Med hänsyn till det anförda finner jag det önskvärt, att man anlitar andra vägar för att komma till rätta med de av priskontrollnämnden påtalade missförhållandena. Härvid erbjuda sig i första hand de av nämnden själv använta utvägarna, nämligen dels organiserande av marknaden genom meddelande av föreskrift enligt 4 § prisregleringslagen (tvångskartellering respek-

tive nyetableringsspär) dels ock utvidgat samarbete med respektive näringsorganisationer; att möjligheterna i sistnämnda hänseende äro betydligt större nu än under förra världskriget är uppenbart. Ytterligare må nämnas att — såsom bl. a. kommerskollegium framhållit — icke önskvärd mellanhandel med importvaror i viss utsträckning torde kunna förhindras genom uppställande av lämpliga försäljningsbestämmelser såsom villkor för import. Även bör framhållas, att på sätt livsmedelskommissionen anfört kedjehandel i viss utsträckning kan förhindras genom handelsreglering eller genom fastställande av normalpriser eller genom en kombination av nämnda metoder.

Erfarenheterna under den förflutna tiden torde likväl hava givit vid handen, att de enligt gällande lag förefintliga möjligheterna icke under alla förhållanden äro tillräckliga, när det gäller att hindra uppkomsten av en onödig, prisfördyrande mellanhandel.

För att råda bot på rådande missförhållanden föreslog departementschefen införande av ett auktorisationsförfarande beträffande handelns mellanhänder. Ett dylikt genomfördes även. Bestämmelserna härutinnan återfinnas numera i 5 § sista stycket i prisregleringslagen. Där stadgas, att Konungen äger meddela föreskrift om begränsning av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenhet eller yrkesmässigt utföra tjänst.

I samband med förslaget om förlängning av prisregleringslagens giltighetstid har även framlagts *förslag till ändring av 2 §* sagda lag. Där stadgas nu, att lika med utförande av tjänst skall anses bland annat utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd. Dylikt tillstånd fordras enligt stadgan den 8 juni 1917 (nr 474) angående hotell- och pensionatrörelse icke i sådana fall, då för rörelsens drivande användes byggnad eller lägenhet, som innehåller högst fyra för gästers härbärgerande avsedda rum och icke är avsedd för mottagande samtidigt av flera gäster än åtta, såvitt byggnaden eller lägenheten icke utgör del av hotell eller pensionat av större omfattning. Vidare må erinras om att enligt 26 § hyresregleringslagen den 19 juni 1942 (nr 429) nämnda lag icke äger tillämpning på bostadsupplåtelse i hotell- eller pensionatrörelse, i den mån prisregleringslagen erhållit tillämpning därå.

I en den 23 februari 1948 dagtecknad till Kungl. Maj:t ställd skrivelse har statens priskontrollnämnd upptagit frågan om gränsdragningen mellan prisregleringslagen och hyresregleringslagen till behandling.

Enligt vad nämnden anförde, hade mellan nämnden och hyresrådet uppnått enighet därom att gränsen borde förskjutas sålunda, att en något större del än hittills av hotell- och pensionatrörelserna komme att falla inom hyresregleringslagens kompetensområde. Närmare bestämt borde hotell- och pensionatrörelse, som omfattade högst åtta för gästers härbärgerande avsedda rum, föras till hyresregleringslagens område, medan återstoden skulle kvarstanna inom prisregleringslagens område. Anledningen till förslaget om den nya gränsdragningen vore, att rum i hotell och

pensionat av 5—8-rumstypen i likhet med rum i mindre resandehem till stor del uthyrdes för längre tid — det vore där fråga om ett slags förstorat inneboendesystem — och att gästerna även i nämnda hotell och pensionat borde erhålla det i hyresregleringslagen stadgade uppsägningskyddet. Skulle gränsen sättas högre, t. ex. vid 10 à 12 rum, skulle den av nämnden genomförda normalprisregleringen beträffande rumsuthyrning jämte kost och helpension i turisthotellen till viss del sättas ur kraft. Detta syntes man däremot undgå nästan helt med den av nämnden och hyresrådet förordade gränsdragningen. Det vore givet, att överflyttningen i kontrollhänseende till hyresregleringslagen av ifrågavarande hotell och pensionat endast hade avseende å rumsuthyrningen; priskontrollen å där tillhandahållna förnödenheter skulle således liksom hittills utövas med stöd av prisregleringslagen. Under återopande härav hemställde priskontrollnämnden, att prisregleringslagen måtte ändras såvitt anginge stadgandet i 2 § beträffande hotell- och pensionatrörelse.

Frågan om gränsdragningen mellan prisregleringen och hyresregleringen har även berörts i ett utlåtande av statens hyresråd. Beträffande innehållet i detta utlåtande får utskottet hänvisa till s. 8 i propositionen.

I propositionen har 2 § i prisregleringslagen utformats i enlighet med vad priskontrollnämnden föreslagit.

Lagrådet har vid granskning lämnat det genom propositionen framlagda lagförslaget utan erinran.

Utskottet. Med utgången av innevarande juni månad utlöper giltighetstiden för prisregleringslagen den 30 juni 1947. I propositionen har föreslagits, att lagen med viss ändring skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1949. I utlåtande över förslaget till den nu gällande prisregleringslagen uttalade utskottet 1947, att det vore uppenbart och knappast föremål för delade meningar, att det även efter det att giltighetstiden för den dåvarande prisregleringslagen gått ut den 30 juni 1947 komme att föreligga behov av fortsatt priskontroll. Enligt utskottets uppfattning förhölle det sig närmast så, att under trycket av ett tilltagande inflationshot den priskontrollerande verksamheten under den närmast följande tiden komme att få ökad betydelse som ett medel i kampen mot denna fara. Detta utskottets uttalande synes alltjämt äga tillämpning. Utskottet biträder med hänsyn härtill förslaget om förlängning av giltighetstiden för prisregleringslagen.

Förslaget till ändrad gränsdragning mellan prisregleringslagens och hyresregleringslagens tillämpningsområden är enligt utskottets uppfattning välgrundat. Utskottet tillstyrker därför att 2 § i prisregleringslagen ändras på sätt som föreslagits i propositionen.

I motionen II: 317 har hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i priskontrolllagen, att en effektiv produktionsdirigering och effektiva åtgärder mot kedjehandel och återhållet utbud av varor möjliggöras. Otvivelaktigt ha under de senaste åren såsom motionärerna påtalat

försök att kringgå den statliga priskontrollen förekommit i växande omfattning. Man har sålunda kunnat spåra tendenser till förskjutning i produktionen från strängt priskontrollerade nödvändighetsvaror till mindre noggrant kontrollerade varor av umbärlig natur. Dessa tendenser böra enligt utskottets uppfattning motarbetas med alla tjänliga medel. Enligt motionärernas åsikt utgör en ändring av prisregleringslagen, så att denna möjliggör en effektivare produktionsdirigering, en förutsättning för att man skall kunna råda bot på de nuvarande missförhållandena. Såsom framgår av statens priskontrollnämnds i det föregående refererade yttrande är det redan enligt gällande lagstiftning i betydande utsträckning möjligt för statsmakterna att ingripa reglerande i produktionen. Utskottet hyser den uppfattningen, att betydelsefulla resultat kunna nås, därest de till buds stående möjligheterna till ingripande utnyttjas på ett klokt och effektivt sätt. Utskottet är icke berett att utan föregående utredning taga ställning till frågan om vidgade möjligheter till produktionsdirigering äro erforderliga och lämpliga för ett effektivt fullföljande av strävandena att upprätthålla en skälig och stabil prisnivå. Såsom föredragande departementschefen framhållit aktualiserar förslaget om skärpt produktionsdirigering åtskilliga andra frågor av invecklad och delvis ömtålig art. Ej heller anser sig utskottet i avsaknad av utredning kunna taga ståndpunkt i frågan om lagändringar äro påkallade för att möjliggöra tillräckligt effektiva åtgärder mot kedjehandel och återhållna utbud av varor. Utskottet vill dock erinra om att möjligheten att föreskriva auktorisationstvång för yrkesmässig handel med viss förnödenhet eller yrkesmässigt utförande av vissa slags tjänster tillskapats just för att göra det möjligt att förhindra onödig fördyrande mellanhandel. Även andra medel stå till buds för fullföljande av samma syfte. Utskottet kan härutinnan hänvisa till statsrådet Wigfors' i det föregående återgivna uttalande i denna fråga vid 1942 års riksdag. Det förtjänar vidare beaktas, att en effektivisering av åtgärderna mot spekulativ lagerökning genomförd på det sätt motionärerna förordat förutsätter omfattande kontrollåtgärder. Innan dylika föreskrivas synes noga böra övervägas, huruvida de resultat, som kunna nås på denna väg, motsvara de kostnader och det besvär, som en effektiv kontroll måste medföra.

Utskottet vill avslutningsvis understryka angelägenheten av att priskontrollen göres effektiv och rättvist verkande. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer prisutvecklingen i landet och, därest de medel Kungl. Maj:t nu har i sin hand för att påverka denna skulle visa sig otillräckliga, för riksdagen framlägger förslag till sådana ändringar och kompletteringar av gällande regler, som kunna finnas påkallade.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag; samt

B. att motionen II: 317 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 juni 1948.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Norman, Forslund, Wistrand*, Löfvander, Nerman* och fru Flood*;

från andra kammaren: herrar Olovson i Västerås, Hellbacken*, Holm, Hedlund i Rådom*, Jacobsson i Igelsbo*, fru Ewerlöf*, herrar Lundberg och Holmberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Holmberg*, som anfört:

I likhet med Landsorganisationen och flertalet arbetarrepresentanter i priskontrollnämnden anser jag, att ändringar i priskontrollagen böra företagas i syfte att åstadkomma effektivare statlig kontroll av det ekonomiska livet och därmed ökade möjligheter till skydd för penningvärdet. Det torde nämligen vara ostridigt, att tillverkare och mellanhänder kunnat åsätta varor oskäligen priser bland annat av den anledningen, att nuvarande prisregleringslag ger så stora möjligheter att kringgå densamma.

I tidigare kommunistiska motioner om denna sak har också påvisats, att priskontrollnämndens politiska sammansättning är sådan, att den ger ett omotiverat stort inflytande åt grupper eller riktningar, som helt vilja slopa den statliga priskontrollen eller ge densamma så ringa omfattning och effektivitet som möjligt. Under det senaste året har arbetarinflytandet i nämnden visserligen förstärkts, och en kvinna har äntligen fått tillfälle att deltaga i utformningen av prispolitiken. Men fortfarande är nämndens sammansättning sådan, att det gentemot en minoritet av arbetarrepresentanter, som vill åstadkomma en effektivare priskontroll, står en majoritet, som icke vill medverka till åtgärder av detta slag. Detta framgår av bland annat det yttrande, som avgivits av nämnden rörande det nu aktuella lagförslaget. Tre av nämndens fyra socialdemokratiska representanter — bland dessa den kvinn-

liga ledamoten — ha i en reservation föreslagit åtgärder i syfte att åstadkomma effektivare kontroll. Dessa förslag från arbetarhåll har nämndens majoritet motsatt sig.

Reservanterna anföra, att »tendensen att kringgå priskontrollnämndens anvisningar kan befaras vara i tillväxt»; att de statliga kontrollåtgärderna kringgås genom »en förskjutning av tillverkningen från mindre vinstgivande och viktiga varor till mera vinstgivande» samt att det i samband med prisförhandlingarna »förekommer mer eller mindre direkta hot om sådan produktionsomläggning».

Vidare framhålla reservanterna, att kedjehandel och återhållet utbud av varor kommit till ökad användning i syfte att höja priserna. Mot dessa metoder för prisuppskörtning påkalla reservanterna åtgärder genom särskilda föreskrifter i lagen.

Även om de senaste årens avsevärda prisstegringar till betydande del äro avsiktligt framkallade genom regeringens och riksdagsmajoritetens åtgärder (framför allt genom de nya konsumtionsskatterna) förklarar detta icke helt den stora ökningen av levnadskostnaderna. Här försiggår vid sidan av den statliga prisfördyringen även en privat prisuppskörtning, som tar sig uttryck i ökade företagarvinster och sänkt levnadsstandard för arbetare, småbönder och lägre tjänstemän. En ekonomisk politik, som verkar på detta sätt, är raka motsatsen till den »effektiva och rättvist verkande priskontroll», som även utskottets majoritet anser vara en angelägen uppgift.

När utskottet dessutom måste konstatera, att läget inte förbättrats utan att tvärtom sabotaget av den statliga priskontrollen förekommer i »växande omfattning», anser jag, att konsekvensen borde ha varit, att man påkallat verksammare åtgärder än hittills mot dem, som orättmätigt skaffa sig fördelar på andras bekostnad.

De konkreta åtgärder, som föreslagits i detta syfte — de kommunistiska förslagen till lag om produktionsplikt samt förslaget från priskontrollnämndens socialdemokratiska representanter om föreskrifter mot kedjehandel och »uppblåst» lagerhållning — har utskottet icke direkt motsatt sig. Men utskottet anser sig »i avsaknad av utredning» icke kunna ta ståndpunkt till dessa frågor. För min del anser jag i likhet med reservanterna i priskontrollnämnden att behovet av skärpt pris- och produktionskontroll är klart ådagalagt. Detta torde också vara den förhärskande meningen hos den folkmajoritet, som dagligen får vidkännas följderna av hittillsvarande brister på detta område. De 2 000 husmödrar i Luleå, som i dagarna vänt sig till statsmakterna med begäran om effektivare priskontroll, äro säkerligen representativa för den allmänna oro och bitterhet, som griper omkring sig på grund av de ständiga prisfördyringarna.

Av det sagda framgår, att jag är helt ense med motionen II: 317 där bland annat de nyssnämnda förslagen från priskontrollnämndens reservanter medtagits, men när utskottet anför, att bristen på tillräcklig utredning skulle utgöra ett hinder för riksdagen att ta definitiv ställning till dessa förslag, skall jag begränsa mitt yrkande till en hemställan om snabb sådan utredning.

Denna utredning bör ta sikte på behovet av

- 1) åtgärder i syfte att möjliggöra effektivare produktionsdirigering i samband med den statliga priskontrollen, samt
 - 2) åtgärder mot onödigt och prisfördyrande kedjehandel och lagerhållning.
- Med hänvisning till det anförda får jag föreslå,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag; samt

B. att riksdagen i anledning av motionen II: 317 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning snarast möjligt rörande åtgärder för att åstadkomma en effektivare pris- och produktionskontroll, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.